

BügelHajema

Ruimte voor de leefomgeving

An aerial photograph of a coastal landscape. In the foreground, there's a large body of water, possibly a lagoon or a wide river, with a muddy or silty surface. To the right, there are rectangular agricultural fields in shades of brown and green. In the middle ground, a small cluster of buildings is visible, including a prominent red lighthouse. The background shows a wide expanse of water meeting a hazy, distant shoreline under a pale sky.

Startnotitie Omgevingsvisie Schiermonnikoog

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding voor de omgevingsvisie	3
1.2	Doel en functie van de startnotitie	3
1.3	Leeswijzer	4
2	De omgevingsvisie als instrument	5
2.1	Doel en resultaat van de omgevingsvisie	5
2.2	Samenhang met omgevingsprogramma's en omgevingsplan	6
2.3	Wettelijk kader Omgevingswet	7
2.4	Milieuspoor	8
2.5	Procedure	8
3	Scope en inhoud	9
3.1	Afbakening	9
3.2	Vertrekpunt: bestaand beleid en lopende trajecten	9
3.3	Eilandkarakter en ruimtelijke schaarste als leidend principe	10
3.4	Planhorizon	11
3.5	Vorm, stijl en digitale toegankelijkheid	11
4	Thema's omgevingsvisie	13
4.1	Ruimtelijke schaarste & ruimtegebruik	13
4.1.1	Woningbouwopgave	13
4.1.2	Recreatie & toerisme	14
4.1.3	Bedrijvigheid & voorzieningen	14
4.2	De polder	15
4.2.1	Toekomst perspectief voor de 7 boeren	15
4.2.2	Biodiversiteit, natuurwaarden en Nationaal Park/ Natura 2000	15
4.3	Klimaat, water & duurzaamheid	16
4.3.1	Zoetwaterbeschikbaarheid en waterveiligheid	16
4.3.2	Klimaatadaptatie in bebouwde omgeving en openbare ruimte	17
4.3.3	Duurzaamheidsopgaven	17
4.4	Leefbaarheid, wonen & vitaliteit	18
5	Participatieplan	20
5.1	Inleiding	20
5.2	Participatie en communicatie in het algemeen	20
6	Stappenplan	23
7	Samenvatting van uitgangspunten	28

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor de omgevingsvisie

Schiermonnikoog staat voor een aantal urgente en samenhangende opgaven die direct raken aan de kwaliteit en toekomstbestendigheid van het eiland. De ruimte is schaars en de druk op die ruimte neemt toe. Woningzoekenden, ondernemers, recreanten, natuurwaarden, landbouw, waterveiligheid en klimaatadaptatie doen allemaal een beroep op hetzelfde beperkte oppervlak. Deze ruimteclaims versterken elkaar soms, maar botsen ook regelmatig. Daardoor is het niet langer vanzelfsprekend dat alle belangen naast elkaar kunnen bestaan zonder duidelijke keuzes te maken.

Tegelijkertijd verandert het eilandsysteem: duinen, dorp, polder en kwelder, zelf. De recreatieve druk vergroot de spanning op de woningmarkt, waardoor het voor personeel in vitale beroepsgroepen steeds moeilijker wordt om passende woonruimte op het eiland te vinden. De zoetwaterbeschikbaarheid loopt tegen de grenzen aan, terwijl het eiland geen waterleidingverbinding heeft met het vaste land. De agrarische sector in de polder zoekt naar toekomstperspectief. Er is discussie over waterveiligheid en de veiligheidsnormering van de zeekering. En de natuurwaarden van het Nationaal Park en Natura 2000 vragen om zorgvuldige bescherming in een omgeving die voortdurend in beweging is.

Daarnaast vraagt de toekomst van het eiland om perspectief voor inwoners. Het borgen van basisvoorzieningen zoals onderwijs, zorg, sport en dagelijkse winkels is essentieel voor een leefbaar dorp. Een sterke sociale infrastructuur en kansen voor de jeugd vormen daarmee een belangrijk onderdeel van een toekomstbestendig Schiermonnikoog.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet is elke gemeente verplicht een omgevingsvisie op te stellen. Voor elke gemeente, maar zeker voor Schiermonnikoog, is dit niet alleen een wettelijke opgave, maar vooral een kans om richting te geven aan de toekomst van het eiland. De omgevingsvisie biedt de mogelijkheid om bestaand beleid te actualiseren, te verbreden en te verbinden tot één integrale koers. Dat maakt een helder en gedragen toekomstbeeld dat richting geeft voor keuzes over ruimtegebruik, leefbaarheid, natuur, economie en voorzieningen. De visie geeft ook de kans om de unieke identiteit van Schiermonnikoog nogmaals en expliciet te verankeren.

1.2 Doel en functie van de startnotitie

Deze startnotitie vormt het vertrekpunt voor het opstellen van de omgevingsvisie Schiermonnikoog. Het document schetst de hoofdlijnen, uitgangspunten en werkwijze. Met als doel een gedragen, integrale en toekomstgerichte visie op de fysieke leefomgeving van het eiland. De startnotitie biedt richting en houvast: voor de gemeentelijke organisatie, voor de gemeenteraad en voor alle betrokkenen die in de komende periode meedenken en meewerken.

De startnotitie laat zien waarom een omgevingsvisie nodig is, welke opgaven centraal staan, hoe het proces wordt ingericht en welke keuzes en afwegingen in de komende stappen aan de orde komen. Daarmee vormt dit document de basis voor een transparant en zorgvuldig proces, waarin ruimte is om mee te doen, inhoudelijk te verdiepen en uiteindelijk bestuurlijke afwegingen te maken.

Daarnaast markeert de startnotitie het moment waarop Schiermonnikoog bewust kiest om de bestaande beleidskaders te actualiseren en te verbinden tot één samenhangende koers. De omgevingsvisie biedt de mogelijkheid om niet alleen de ruimtelijke opgaven te ordenen, maar ook om de identiteit van het eiland en de waarden die de gemeenschap belangrijk vindt expliciet vast te leggen. Wat willen we behouden? Waar willen we naartoe groeien? En welke keuzes horen daarbij?

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de omgevingsvisie als instrument binnen de Omgevingswet. Daarbij worden het doel en resultaat van de visie, de samenhang met omgevingsprogramma's en het omgevingsplan, het wettelijk kader, het milieuspoor en de procedure toegelicht.

Hoofdstuk 3 beschrijft de scope en inhoud van de omgevingsvisie: de afbakening, het vertrekpunt vanuit bestaand beleid en lopende trajecten, het eilandkarakter en de ruimtelijke schaarste, de planhorizon en de gewenste vorm en stijl.

Hoofdstuk 4 bevat de belangrijkste thema's voor de omgevingsvisie, waaronder ruimtegebruik, wonen, recreatie en toerisme, bedrijvigheid, landbouw, natuur, water, klimaat, duurzaamheid, leefbaarheid en gezondheid. Hoofdstuk 5 beschrijft het participatieproces en de stappen waarlangs de omgevingsvisie tot stand komt.

In hoofdstuk 6 zijn de belangrijkste uitgangspunten uit deze startnotitie samenvattend opgenomen.

2 De omgevingsvisie als instrument

2.1 Doel en resultaat van de omgevingsvisie

De omgevingsvisie is het strategische instrument waarmee Schiermonnikoog richting geeft aan de toekomst van het eiland. Onder de titel Omgevingsvisie Schiermonnikoog – toekomstgericht denken, eilandbewust handelen beschrijft de visie op hoofdlijnen wat voor eiland Schiermonnikoog wil zijn in 2050, welke waarden centraal staan en welke keuzes nodig zijn om die koers te realiseren. Daarmee vormt de omgevingsvisie het fundament voor toekomstige besluiten over de fysieke leefomgeving. De Omgevingsvisie is het veerkrachtige resultaat van het verbindende proces dat ons helpt bij het maken van weloverwogen en vooruitstrevende keuzes ten aanzien van het ruimtegebruik.

Het doel van de omgevingsvisie is om te komen tot een integraal en samenhangend toekomstbeeld. Hierin worden de belangrijkste opgaven, zoals leefbaarheid, woningbouw, duurzame recreatie, natuurwaarden, landbouw, klimaatadaptatie en waterbeschikbaarheid, in onderlinge samenhang beoordeeld. De visie verbindt deze opgaven met de unieke identiteit van Schiermonnikoog en maakt inzichtelijk welke belangen zwaarder wegen en wanneer ruimteclaims botsen of elkaar versterken.

De omgevingsvisie levert een aantal concrete resultaten op:

- Een helder en gedragen toekomstbeeld voor de fysieke leefomgeving van Schiermonnikoog.
- Duidelijke keuzes en uitgangspunten voor het omgaan met schaarse ruimte, zodat duidelijk en logisch kan worden afgewogen wat waar mogelijk is.
- Een koers die bestaande beleidsdocumenten actualiseert en verbindt.
- Een document dat de eiland-specifieke situatie voor de diverse beleidsterreinen duidelijk voor het voetlicht brengt.
- Een basis voor doorwerking naar omgevingsprogramma's en het omgevingsplan met een Nota van Uitgangspunten, zodat ambities daadwerkelijk kunnen worden vertaald naar regels, maatregelen en uitvoering.
- Een stevig en gedeeld houvast voor bestuur, organisatie, inwoners, ondernemers en andere partijen. Met een visie die inzicht geeft in de ruimtelijke afwegingen die de komende jaren nodig zijn en duidelijk maakt welke keuzes passen bij het karakter en de toekomst van het eiland.

De omgevingsvisie is daarmee meer dan een wettelijke verplichting: het biedt een kans om de koers van het eiland scherp te stellen, de identiteit van Schiermonnikoog (de breed gedragen waarden: natuur, rust, ruimte, donkerte, cultuurhistorie) te verankeren en te bepalen welke keuzes passen bij een toekomstbestendig, leefbaar en (veer)krachtig eiland.

2.2 Samenhang met omgevingsprogramma's en omgevingsplan

De omgevingsvisie vormt een belangrijk onderdeel in de beleidscyclus uit de Omgevingswet. Zie afbeelding 1 op de volgende pagina voor een schematisch overzicht. De beleidscyclus is een continu proces van beleidsontwikkeling, beleidsdoorwerking, uitvoering en terugkoppeling. De Omgevingswet introduceert hiervoor de volgende gemeentelijke kerninstrumenten:

1. omgevingsvisie: strategische integrale langetermijnvisie op fysieke leefomgeving (doelen en ambities);
2. Omgevingsprogramma: instrument om doelen mee te kunnen realiseren (uitwerking);
3. Omgevingsplan: alle regels voor de fysieke leefomgeving (juridisch kader, algemene regels);
4. Omgevingsvergunning: toestemming voor een activiteit die gevolgen heeft voor de leefomgeving (beschikking).

Afbeelding 1 – Beleidscyclus Omgevingswet

De omgevingsvisie is richtinggevend en biedt een kader, maar is op zichzelf niet voldoende voor alle afwegingen in de fysieke leefomgeving. De onderwerpen en ambities uit de visie moeten worden uitgewerkt en geconcretiseerd in programma's en het omgevingsplan. Deze moeten bovendien doorwerken in toetsingsprocedures en vergunningverlening. Een duidelijke samenhang tussen deze instrumenten is noodzakelijk om de visie en het beleid naar uitvoering te vertalen. De gemeenteraad stelt de omgevingsvisie vast, die fungeert als kapstok voor omgevingsprogramma's.

Het college stelt de omgevingsprogramma's vast. Het instrument omgevingsprogramma richt zich op de vraag hoe de ambities, doelen en opgaven uit de omgevingsvisie gerealiseerd kunnen worden. Een omgevingsprogramma kan bestaan uit maatregelen, beleidsregels of de inzet van financiële middelen. Dit kan een sectoraal, gebiedsgericht of themagericht karakter hebben en gaan over verschillende aspecten van de fysieke leefomgeving.

Net als de omgevingsvisie is het omgevingsplan een verplicht instrument en wordt het door de gemeenteraad vastgesteld. Iedere gemeente moet vóór 1 januari 2032 één omgevingsplan voor het gehele grondgebied opstellen. In dit plan worden alle juridische regels opgenomen voor het ontwikkelen, beheren en behouden van de fysieke leefomgeving. Deze regels zijn juridisch bindend voor alle gebruikers, zoals overheid, inwoners en organisaties en vormen het kader voor onder andere het verlenen van omgevingsvergunningen. Op dit moment worden de eerste stappen gezet om tot een gemeentedeekkend omgevingsplan te komen. Zo wordt naast de omgevingsvisie een Nota van Uitgangspunten voor de vertaling naar het omgevingsplan gemaakt.

2.3 Wettelijk kader Omgevingswet

Formeel moet Schiermonnikoog voor 1 januari 2027 een omgevingsvisie hebben vastgesteld. Dit is een termijn van orde. Dit betekent dat het overschrijden van de termijn geen gevolgen heeft. Tegelijkertijd geldt dat de kwaliteit en zorgvuldigheid van de omgevingsvisie voorop staan: het is belangrijker om te komen tot een gedragen, inhoudelijk sterke en bruikbare visie dan om uitsluitend de formele termijn te halen. De visie is grotendeels vormvrij; wel zijn uit de Omgevingswet de volgende inhoudelijke eisen af te leiden:

1. Hoe staat de gemeente ervoor (wat is de huidige kwaliteit van de fysieke leefomgeving)?
2. Voor welke ontwikkelingen en te behouden waarden staat de gemeente op hoofdlijnen?
3. Wat zijn de hoofdzaken van het integrale beleid van de gemeente?

Verder schrijft de wet voor dat de omgevingsvisie:

1. wordt opgesteld met het oog op de doelen van de Omgevingswet;
2. rekening houdt met de samenhang van relevante onderdelen van de fysieke leefomgeving en de daarbij rechtstreeks betrokken belangen;
3. afgestemd wordt met andere bestuursorganen;
4. resultaten bevat van het betrekken van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen (participatie).

De omgevingsvisie integreert beleid en houdt rekening met vier milieubeginselen:

1. het voorzorgsbeginsel;
2. het beginsel van preventief handelen;
3. het beginsel van bestrijding aan de bron;
4. het beginsel 'de vervuiler betaalt'.

Hiermee wordt bijgedragen aan het vinden van een goede balans tussen bescherming en benutting van de fysieke leefomgeving.

De omgevingsvisie voor Schiermonnikoog komt tot stand binnen deze wettelijke kaders. De omgevingsvisie wordt door de gemeenteraad vastgesteld en is alleen bindend voor de gemeente zelf, dus niet voor derden. Na vaststelling zal de visie elektronisch raadpleegbaar zijn via het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit is het platform waarop alle informatie en dienstverlening van de overheid wat betreft de leefomgeving ontsloten is. Dit betekent dat aan technische publicatiestandaarden wordt voldaan.

2.4 Milieuspoor

Voor de omgevingsvisie geldt een MER-plicht als deze een kader vormt voor activiteiten die mogelijk aanzienlijke negatieve milieugevolgen kunnen hebben. Als dergelijke gevolgen niet zijn uit te sluiten, is een milieueffectrapportage verplicht. Of de MER-plicht van toepassing is, hangt af van de mate van concreetheid van de visie en van de ambities en keuzes die daarin zijn opgenomen. De noodzaak en wenselijkheid om een m.e.r.-procedure voor de omgevingsvisie te doorlopen, worden daarom tijdens het proces bepaald. De leefomgevingsfoto¹ vormt hiervoor een belangrijke basis. Dit is een feitelijke beschrijving van de huidige toestand van de fysieke leefomgeving voor aspecten zoals wonen, natuur, luchtkwaliteit, geluid, water en veiligheid in kaart. De leefomgevingsfoto is als het ware een nulmeting. Op basis hiervan wordt na het opstellen van de leefomgevingsfoto een eerste inschatting gemaakt van de noodzaak en mogelijke reikwijdte van het milieuspoor. Definitieve duidelijkheid ontstaat wanneer het maatschappelijk gesprek is gevoerd en de koersbepaling wordt voorbereid. Op dat moment wordt een onderbouwd advies opgesteld over het al dan niet aan de orde zijn van een formele mer-plicht en over de meest logische vormgeving van het milieuspoor.

2.5 Procedure

De ontwerp-omgevingsvisie moet, conform afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht, ter inzage worden gelegd. Dit is wettelijk bepaald in artikel 16.26 van de Omgevingswet. Over de stappen die voorafgaan aan deze verplichte ter inzagelegging bevat de Omgevingswet geen specifieke bepalingen. De gemeente mag dus haar eigen proces inrichten, mits wordt voldaan aan de zogenaamde motiveringsplicht. Dit betekent dat moet worden beschreven hoe inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding van de omgevingsvisie zijn betrokken. En wat de resultaten daarvan zijn. De gemeente moet daarbij ook beschrijven hoe het proces past bij het participatiebeleid en de verordening.

¹ Dit is een gedetailleerd overzicht waarin de huidige staat en kwaliteit van de fysieke leefomgeving in beeld worden gebracht. De foto is onderverdeeld in een beschrijving van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling (de toekomstige situatie zonder nieuwe omgevingsvisie), ook wel de referentiesituatie genoemd. Mede op basis van deze foto worden de opgaven voor het beleid in de omgevingsvisie bepaald.

3 Scope en inhoud

3.1 Afbakening

De omgevingsvisie beschrijft wat Schiermonnikoog nu is en wat het eiland in de toekomst wil zijn. De visie schetst de gewenste ontwikkeling van de fysieke leefomgeving vanuit een brede benadering. Dat betekent dat we over de grenzen van sectoren, beleidsvelden en bestaande kaders heen kijken. De omgevingsvisie is geen verzameling losse beleidsstukken, maar één samenhangende koers waarin alle relevante aspecten van de fysieke leefomgeving met elkaar worden verbonden.

Omdat de ruimte op Schiermonnikoog schaars is en de opgaven groot zijn, is het noodzakelijk om duidelijke keuzes te maken. De omgevingsvisie is daarom kaderstellend en richtinggevend: zij geeft aan welke functies prioriteit krijgen, waar ruimte is voor ontwikkeling en waar bescherming vooropstaat. Niet alles kan overal, en juist daarom is het belangrijk om duidelijk te zijn over de afwegingen. De omgevingsvisie behandelt alle thema's binnen de fysieke leefomgeving, zoals wonen, recreatie en toerisme, natuur, landbouw, water, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en voorzieningen. Sociale thema's worden alleen meegenomen wanneer zij een duidelijke relatie hebben met de fysieke leefomgeving, zoals leefbaarheid, gezondheid en de beschikbaarheid van voorzieningen.

De visie bouwt voort op bestaande bouwstenen, waaronder het Structuurplan 2005, actuele beleidsdocumenten, lopende programma's en de inzichten uit eerdere participatieprocessen. Waar mogelijk sluiten we aan bij regionale en bovenlokale agenda's, zoals de samenwerking tussen de Waddeneilanden en provinciale kaders. Tegelijkertijd kijken we kritisch naar wat verouderd is, waar spanning zit tussen beleidsstukken en waar ruimte ligt voor nieuwe keuzes die passen bij de identiteit en toekomst van Schiermonnikoog.

3.2 Vertrekpunt: bestaand beleid en lopende trajecten

De omgevingsvisie start niet vanaf een leeg blad. Schiermonnikoog beschikt over een rijke basis aan beleidsdocumenten, gebiedskennis en ervaringen die richting geven aan de toekomst van het eiland. Het Structuurplan 2005 vormt het laatste strategische ruimtelijke document van de gemeente. Het beschrijft de ruimtelijke kwaliteiten van het eiland en de samenhang tussen landschap, natuur, bebouwing en gebruik. Sinds 2005 zijn echter nieuwe opgaven ontstaan en zijn maatschappelijke, ecologische en economische ontwikkelingen sterk veranderd. Daarmee is het Structuurplan vooral een historisch referentiepunt. Waardevol als basis, maar niet genoeg voor de keuzes die nu en in de toekomst nodig zijn. De omgevingsvisie biedt de mogelijkheid om deze basis te actualiseren, te verbreden en te verbinden met de opgaven van vandaag.

Naast het Structuurplan zijn er diverse actuele beleidsstukken en lopende programma's die als bouwsteen dienen voor de omgevingsvisie, zoals het Water- en rioleringsprogramma, het programma duurzaamheid, de regiodealprojecten, de Woonzorgvisie, de proeftuin aardgasvrij en de voorbereidingen voor het Warmteprogramma. Ook beleidskaders van medeoverheden, zoals

provinciale kaders, Natura 2000-doelen, het ambitieplan van het Nationaal Park en afspraken binnen de samenwerking van Waddeneilanden, zijn van belang.

Het vertrekpunt bestaat daarnaast uit veel gebiedskennis en maatschappelijke signalen. De gemeente heeft de afgelopen jaren veel informatie opgehaald via gesprekken, participatieprocessen en bestuurlijke verkenningen. Thema's zoals duurzame recreatie, woningmarktproblematiek, zoetwaterbeschikbaarheid, de toekomst van de landbouw, biodiversiteit en de leefbaarheid van het eiland komen daarin steeds terug. Ook de kracht van de eilandgemeenschap vormt een belangrijk vertrekpunt: de mensen, hun betrokkenheid en onderlinge verbondenheid. Juist deze sociale kracht bepaalt mede wat op Schiermonnikoog mogelijk is en hoe keuzes in de fysieke leefomgeving kunnen landen. Dit alles vormt een belangrijke basis voor de koers die in de omgevingsvisie wordt uitgewerkt.

Het is van belang om het vertrekpunt helder te markeren. Vanaf hier kijken we vooruit: naar de gewenste ontwikkeling van het eiland, naar de keuzes die nodig zijn en naar de balans tussen bescherming en ontwikkeling. Daarbij brengen we het volgende in beeld:

- Bestaand beleid: wat is actueel, wat moet worden geactualiseerd en waar zitten spanningen of overlap?
- Het eilandsysteem: landschap, natuur, water, bebouwing en gebruik als samenhangend geheel.
- De fysieke leefomgeving: een integrale leefomgevingsfoto als basis voor keuzes.
- Trends en ontwikkelingen: demografie, recreatie, klimaat, economie, natuur en energie.
- Lopende trajecten: waar sluiten we op aan en welke bouwstenen kunnen direct worden benut?

3.3 Eilandkarakter en ruimtelijke schaarste als leidend principe

Schiermonnikoog is een eiland met een uitzonderlijke identiteit. De combinatie van een klein maar hecht dorp, een open en herkenbare polder, een dynamisch duinlandschap en de Waddenzee kust maakt het eilandsysteem bijzonder binnen Nederland. Wat Schiermonnikoog écht uniek maakt, is dat grote delen van het eiland nagenoeg niet worden beheerd en de natuurlijke dynamiek van wind en zee hier vrij spel heeft, met name op de oostpunt. Deze samenhangende en grotendeels natuurlijke structuur is kwetsbaar, maar vooral een enorme kwaliteit: zij bepaalt de rust, ruimte, natuurwaarden en leefbaarheid waar bewoners en bezoekers zo aan gehecht zijn. Het eilandkarakter vormt een krachtig en richtinggevend uitgangspunt voor de omgevingsvisie.

Juist omdat Schiermonnikoog een eiland is, gaan functies en waarden op een natuurlijke manier met elkaar samen. De nabijheid van natuur, de korte lijnen in de gemeenschap en de overzichtelijke schaal zorgen voor een sterke verbondenheid tussen mensen en hun omgeving. Dat biedt kansen om ontwikkelingen zorgvuldig te plaatsen, om functies slim te combineren en om keuzes te maken die passen bij de schaal en sfeer van het eiland.

De schaarse ruimte vraagt om bewuste en duidelijke afwegingen die de kwaliteiten van het eiland versterken. Door het eilandsysteem centraal te stellen, ontstaat ruimte voor oplossingen die zowel bij de leefbaarheid als de natuurwaarden passen. Denk aan zorgvuldig ingepaste woningbouw, recreatie

die aansluit bij de rust en het landschap, of nieuwe vormen van landbouw en natuurbeheer die elkaar versterken.

3.4 Planhorizon

De omgevingsvisie richt zich op de lange termijn. Voor Schiermonnikoog kiezen we een planhorizon tot 2050. Deze termijn biedt voldoende ruimte om strategische keuzes te maken over de ontwikkeling van het eiland, terwijl deze tegelijkertijd concreet genoeg is om richting te geven aan de opgaven die nu al spelen. De horizon sluit aan bij de tijd die nodig is om ruimtelijke ontwikkelingen, beleidswijzigingen en gebiedsgerichte transitie daadwerkelijk te realiseren.

De keuze voor 2050 houdt rekening met de specifieke dynamiek van de eilandgemeenschap. Ontwikkelingen op het gebied van recreatie, woningbouw, natuur, landbouw, klimaat en water voltrekken zich vaak in een geleidelijk tempo, maar hebben wel langdurige effecten. Een langere planperiode maakt het mogelijk om deze ontwikkelingen in samenhang te bezien en te sturen op een toekomstbestendig evenwicht tussen bescherming en benutting van de schaarse ruimte.

Tegelijkertijd blijft de omgevingsvisie een dynamisch instrument. De fysieke leefomgeving verandert, net als de maatschappelijke behoeften, technologische mogelijkheden en ecologische omstandigheden. Wanneer nieuwe inzichten, wettelijke verplichtingen of gebiedsontwikkelingen daarom vragen moet de visie aangepast kunnen worden. Monitoring, evaluatie en periodieke herijking maken het mogelijk om tijdig bij te sturen en de koers actueel te houden.

Met de planhorizon tot 2050 ontstaat een stevig maar waar nodig flexibel kader. Dat richting geeft aan de keuzes die Schiermonnikoog de komende jaren moet maken, zonder de wendbaarheid te verliezen die nodig is in een dynamische omgeving.

3.5 Vorm, stijl en digitale toegankelijkheid

De omgevingsvisie Schiermonnikoog wordt opgesteld in een vorm en stijl die past bij het eiland: helder, toegankelijk, herkenbaar en uitnodigend. De visie moet niet alleen bestuurlijk en juridisch bruikbaar zijn, maar ook begrijpelijk en aantrekkelijk voor inwoners, ondernemers en partners. Daarom kiezen we voor een duidelijke, visuele en goed leesbare opzet, waarin de samenhang tussen thema's zichtbaar is en de identiteit van het eiland centraal staat.

De omgevingsvisie wordt digitaal beschikbaar gemaakt. De digitale versie voldoet aan de eisen van de Omgevingswet en wordt gebiedsgericht en geannoteerd gepubliceerd via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Geannoteerd wil zeggen dat visie is voorzien van verklarende aantekeningen of extra uitleg. Concreet betekent dit dat de visie wordt opgebouwd volgens de geldende standaarden, zodat zij vindbaar, doorzoekbaar, gebiedsgericht raadpleegbaar en juridisch correct ontsloten is.

Naast de formele DSO-publicatie maken we een publieksvriendelijke versie, bijvoorbeeld in de vorm van een flyer of infographic. Deze producten zijn bedoeld voor inwoners, ondernemers en andere

belanghebbenden die snel de koers voor het eiland willen zien. Met kaarten, visualisaties en korte toelichtingen wordt de visie zo ook buiten het gemeentehuis goed te begrijpen en te gebruiken. Dit sluit aan bij de ambitie van Schiermonnikoog om transparant te werken en de (digitale) dienstverlening te versterken.

De stijl van de omgevingsvisie is positief, toekomstgericht en herkenbaar. We gebruiken begrijpelijke taal, vermijden jargon en leggen steeds uit waarom keuzes worden gemaakt. De visie vertelt niet alleen wat de gemeente wil, maar ook waarom dat past bij het karakter en de toekomst van Schiermonnikoog. Zo ontstaat een document dat richting geeft, inspireert en uitnodigt tot samenwerking.

4 Thema's omgevingsvisie

Op basis van de gesprekken met de ambtelijke werkgroep², de gemeentelijke uitvraag en de beschikbare beleids- en gebiedsinformatie zien we een aantal thema's die belangrijk zijn voor de omgevingsvisie. Het zijn onderwerpen die de kern raken van de fysieke leefomgeving van Schiermonnikoog en de komende jaren om keuzes vragen.

Daarnaast worden relevante externe ontwikkelingen, zoals wind op zee, betrokken bij de koersbepaling. Deze ontwikkelingen beïnvloeden de fysieke leefomgeving en vragen om een duidelijke duiding in de omgevingsvisie.

Naast deze inhoudelijke thema's formuleren we in de omgevingsvisie ook leidende principes voor de manier waarop Schiermonnikoog met opgaven, initiatieven en keuzes omgaat. De thema's beschrijven vooral wat er speelt en waar richting nodig is; de leidende principes geven houvast bij de vraag hoe oplossingen tot stand komen en waar zij aan moeten voldoen. Denk aan principes als passend bij aard en schaal van het eiland, zorgvuldig omgaan met landschap, natuur, donkerte, rust en ruimte en cultuurhistorie, en aansluiten bij de kracht van de eilandgemeenschap. Deze principes vormen straks geen blauwdruk voor elke oplossing, maar wel een herkenbaar afwegingskader. Ze helpen om bij plannen, gesprekken en besluiten navolgbaar te maken waarom bepaalde keuzes worden gemaakt en hoe verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen.

4.1 Ruimtelijke schaarste & ruimtegebruik

Schiermonnikoog is een eiland met een beperkte hoeveelheid ruimte en veel verschillende functies die allemaal een plek nodig hebben. Wonen, recreatie, natuur, landbouw, voorzieningen, waterveiligheid en bedrijvigheid komen samen binnen een compact en samenhangend eilandsysteem. Deze schaarste maakt het noodzakelijk om zorgvuldig om te gaan met ruimtegebruik en om keuzes te maken die passen bij de schaal, identiteit en toekomst van het eiland. In de omgevingsvisie staat daarom centraal hoe we de beschikbare ruimte zo inzetten dat leefbaarheid, natuurwaarden en economische vitaliteit in balans blijven.

De sub thema's hieronder vormen samen met de thema's in de volgende paragrafen de basis voor de ruimtelijke keuzes die de komende jaren nodig zijn.

4.1.1 Woningbouwopgave

De woningmarkt op Schiermonnikoog staat onder druk. De vraag naar geschikte woningen voor jongeren, startende gezinnen en senioren is groot. Omdat de ruimte voor uitbreiding beperkt is, vraagt dit om slimme oplossingen binnen de bestaande contouren, zoals herontwikkeling, functiemenging en het beter benutten van bestaande bebouwing. Tot 2030 ligt de nadruk op inbreiding en zorgvuldig benutten van bestaande locaties, zodat de ruimtelijke structuur van het dorp behouden blijft.

Na 2030 zijn nieuwe keuzes nodig. De omgevingsvisie verkent welke ontwikkelrichtingen passen bij het karakter van het eiland en welke voorwaarden daarbij horen. Daarbij speelt de recreatieve druk een

² Alle vakspecialisten gemeente

belangrijke rol: recreatieve verhuur beïnvloedt de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen. De visie geeft aan hoe Schiermonnikoog om wil gaan met deze druk, zodat wonen voor de gemeenschap bereikbaar blijft en de leefbaarheid van het dorp wordt versterkt.

4.1.2 Recreatie & toerisme

Recreatie en toerisme zijn onlosmakelijk verbonden met Schiermonnikoog. Ze dragen bij aan de economie en aan de levendigheid van het eiland. Ze brengen ook druk op natuur, voorzieningen en de woningmarkt met zich mee. De ambitie is om te werken aan stabilisatie van de recreatieve druk³, zodat rust, natuurwaarden en leefbaarheid behouden blijven.

Een belangrijk onderdeel hiervan is het sturen op recreatieve verhuur. De Huisvestingsverordening verkent het reguleren van verhuurvormen op zoek naar balans met de behoefte aan woningen voor inwoners. De omgevingsvisie beschrijft hoe de in de verdere toekomst de balans moet worden vormgegeven. Daarbij hoort ook aandacht voor het daadwerkelijke aanbod aan recreatieve bedden: niet iedere eigenaar verhuurt zijn recreatiewoning, waardoor een deel van de recreatiewoningen leegstaat en niet bijdraagt aan het beschikbare aanbod. Daarnaast vraagt het gebruik van het strand voor strandactiviteiten, evenementen en voorzieningen, om duidelijke kaders die passen bij de schaal en sfeer van het eiland. Ook recreatieve activiteiten op andere locaties vragen om duidelijke kaders die passen bij de schaal en sfeer van het eiland. Denk aan de Berkenplas, midden in Natura 2000, de Waddenhaven waar donkerte en geluid een rol spelen, en agrarische gebieden zoals het weidevogelgebied. Zeker op het gebied van licht en geluid is zorgvuldige afweging nodig. Voor het strand wordt gebruikgemaakt van de vastgestelde Strandnota. De omgevingsvisie maakt duidelijk hoe recreatie in brede zin kan worden vormgegeven op een manier die de kwaliteiten van Schiermonnikoog versterkt.

4.1.3 Bedrijvigheid & voorzieningen

Bedrijvigheid en voorzieningen zijn belangrijk voor een leefbaar en veerkrachtig eiland. De ruimte voor bedrijven is echter beperkt en uitbreidingsmogelijkheden zijn schaars. Dit geldt in het bijzonder voor opslagruimte, waar veel vraag naar is maar waar de mogelijkheden beperkt zijn. De omgevingsvisie richt zich daarom op het zorgvuldig en doelgericht inzetten van de beschikbare ruimte. Zodat lokale ondernemers, dienstverleners en maatschappelijke voorzieningen goed kunnen blijven functioneren.

De opgave ligt vooral in het vinden van een balans tussen ruimte voor bestaande bedrijven, kansen voor kleinschalig ondernemerschap, voldoende opslagcapaciteit en het behoud van voorzieningen die het dagelijks leven ondersteunen. Daarbij hoort ook aandacht voor de praktische randvoorwaarden die nodig zijn om werken op het eiland aantrekkelijk en haalbaar te houden. Zoals passende huisvesting voor personeel, bereikbaarheid en een goede ruimtelijke inpassing van bedrijfsactiviteiten. De visie verkent hoe bedrijventerreinen, bedrijvigheid, opslagruimte en voorzieningen zo kunnen worden georganiseerd dat zij bijdragen aan de leefbaarheid van het dorp, de lokale economie versterken en passen bij de schaal en het karakter van Schiermonnikoog.

³ Die druk bestaat uit verblijfsrecreanten (begrensd door max aantal bedden) en dagjesmensen (begrensd door aantal afvaarten veerboot en sneldienst) én hoe ze zich verspreiden over het eiland.

4.2 De polder

De polder is een van de fundamenteën van Schiermonnikoog. Agrarische bedrijvigheid, natuur en water vormen samen een herkenbaar, kwetsbaar maar veerkrachtig onderdeel van het eilandsysteem. De omgevingsvisie schetst hoe deze ruimte toekomstbestendig kan worden benut en beheerd: met perspectief voor boeren, het langer vasthouden van regenwater, versterking van biodiversiteit en zorgvuldig omgaan met het unieke landschap.

4.2.1 Toekomst perspectief voor de 7 boeren

De agrarische sector op het eiland staat op een kantelpunt. De zeven melkveehouders hebben hun veestapel in 2021 met ruim 30% verminderd. Hierdoor is de stikstofemissie sterk gedaald en is ruimte ontstaan voor herstel van natuurwaarden. Tegelijkertijd zoeken de bedrijven naar nieuwe, haalbare verdienmodellen. Die zoektocht is complex: landbouw, natuurbeheer, water, recreatie en energie zijn op Schiermonnikoog sterk met elkaar verbonden en veel ontwikkelrichtingen zijn afhankelijk van partners zoals provincie, waterschap en Natuurmonumenten.

De verwachting is dat niet alle zeven bedrijven op dezelfde manier kunnen en willen doorgaan. Dat vraagt om een koers die ruimte biedt voor verschillende paden: voortzetting van de huidige bedrijfsvoering, omschakeling naar extensief of biologisch, of het toestaan van nieuwe functies op erven en gronden. De omgevingsvisie geeft richting door te bepalen welke vormen van landbouw en andere functies passen bij het eilandsysteem en welke waarden, zoals landschap, rust, biodiversiteit, leidend zijn.

Voor boeren is vooral duidelijkheid en voorspelbaarheid belangrijk. De huidige vergunningverlening zit vast en landelijke stikstofregels blijven gelden. Een helder toekomstbeeld helpt om als eilandgemeenschap goed aan tafel te zitten bij de provincie en om gezamenlijk te werken aan realistische ontwikkelruimte.

Daarnaast kan de polder bijdragen aan oplossingen voor de bredere opgaven, zoals lokale energieproductie, opslagruimte of voedselvoorziening. Initiatieven zoals de voedselpluktuin laten zien dat nieuwe combinaties van landbouw en maatschappelijke functies kansrijk zijn.

De omgevingsvisie verkent daarom een toekomst waarin de polder onderdeel blijft van het eilandsysteem, maar in een vorm die past bij de schaal, natuurwaarden en maatschappelijke behoeften van Schiermonnikoog.

4.2.2 Biodiversiteit, natuurwaarden en Nationaal Park/ Natura 2000

Schiermonnikoog is een van de meest natuurlijke en dynamische landschappen van Nederland. Het grootste deel van het eiland valt binnen Natura 2000 en wordt omringd door de Waddenzee, een UNESCO-Werelderfgoedgebied. De duinen, kwelders, Westerplas en stranden herbergen een uitzonderlijke biodiversiteit en worden gekenmerkt door natuurlijke processen zoals verstuing en getij.

Het Nationaal Park werkt aan natuurherstel en het vergroten van natuurlijke dynamiek, onder meer via waterhuishouding, tegengaan van verruiging en het stimuleren van verstuing. Evaluaties van het Beheer- en Inrichtingsplan plus (BIP+) en Natura 2000-beheerplannen laten zien dat veel knelpunten nog bestaan en dat structurele inzet nodig blijft om de natuurdoelen te halen.

De biodiversiteit staat onder druk door klimaatverandering, zeespiegelstijging, verzilting, recreatie en externe ontwikkelingen zoals energie-infrastructuur en mijnbouw. Tegelijkertijd biedt het eilandsysteem kansen: de groei van de kwelder in het westen, groeiende Oosterkwelder, variatie in duinvalleien en de zoet-zoutovergangen maken het landschap veerkrachtig.

De omgevingsvisie geeft richting aan hoe natuurwaarden leidend blijven bij ruimtelijke keuzes. Dat betekent bescherming waar nodig met ruimte voor zorgvuldig ingepaste functies. Het betekent ook en versterking van biodiversiteit in dorp en polder via natuurinclusieve inrichting, extensievere landbouw en ecologische verbindingen. Zo blijft natuur een dragende kwaliteit van een toekomstbestendig Schiermonnikoog.

4.3 Klimaat, water & duurzaamheid

Klimaat, water en duurzaamheid zijn bepalend voor de toekomst van Schiermonnikoog. Het eiland staat voor structurele opgaven rond zoetwater, waterveiligheid, klimaatadaptatie en de energietransitie. De omgevingsvisie verbindt deze thema's en geeft richting aan een inrichting die het eilandsysteem veerkrachtig, klimaatbestendig en duurzaam houdt.

4.3.1 Zoetwaterbeschikbaarheid en waterveiligheid

Schiermonnikoog is volledig afhankelijk van het eigen zoetwatersysteem: al het drinkwater komt uit de zoetwaterbel onder het duinmassief. Die unieke situatie maakt de beschikbaarheid van zoet water een cruciale randvoorwaarde voor de toekomst van het eiland. Uit het Integraal Waterplan blijkt dat de zoetwaterbel onder druk staat door stijgende vraag, klimaatverandering en zeespiegelstijging. Vitens mag jaarlijks maximaal 200.000 m³ water onttrekken, een grens die inmiddels vrijwel bereikt is. Het vasthouden, beschermen en duurzaam benutten van zoet water is daarmee een structurele opgave.

Klimaatmodellen laten zien dat de zoetwaterbel in de duinen groeit, maar in de polder krimpt door verziltingsdruk en hogere zeewaterstanden. Dit vergroot de kwetsbaarheid van landbouw, natuur en drinkwaterwinning. Ook neemt de kans op wateroverlast toe door nattere winters, zoals zichtbaar was in onder andere 2023/2024.

Daarnaast staat de waterveiligheid onder druk. Dijk en duinen moeten worden voorbereid op zeespiegelstijging en intensievere stormen. Binnen het project 1EILAUN wordt gewerkt aan een toekomstbestendige versterking van de dijk en duinen, waarbij veiligheid, natuur en zoetwater in samenhang worden beschouwd. Het Integraal Waterplan benadrukt dat waterveiligheid buiten de scope valt, maar dat de hydrologische samenhang essentieel is voor ruimtelijke keuzes.

In de omgevingsvisie moeten we daarbij kijken naar de ruimtelijke inrichting van de voorzieningen achter de dijk. Deze ruimte moet waterveilig en klimaatrobuust worden ingericht. De verwachting is

dat de waterveiligheidsnormen voor de dijk en duinen in de toekomst naar beneden gaan, waardoor de kans op een overstroming toeneemt. Dat vraagt om een andere manier van omgaan met de ruimte achter de dijk, bijvoorbeeld door functies hoger of robuuster te positioneren.

Het Rijk is verantwoordelijk voor laag 1: de primaire waterkeringen. Deze worden naar verwachting niet op korte termijn versterkt. De gemeente is verantwoordelijk voor laag 2: de ruimtelijke inrichting. In de omgevingsvisie wordt daarom uitgewerkt hoe deze inrichting toekomstbestendig kan worden vormgegeven, zodat voorzieningen en functies ook bij een mogelijke overstroming veilig en duurzaam blijven functioneren.

De omgevingsvisie zet in op zoetwaterbeschikbaarheid en waterveiligheid door te zorgen dat nieuwe ontwikkelingen passen binnen de draagkracht van het watersysteem: geen extra druk op de zoetwaterbel, geen toename van verziltingsrisico's en een inrichting die water vasthoudt, infiltratie stimuleert en klimaatbestendigheid versterkt.

4.3.2 Klimaatadaptatie in bebouwde omgeving en openbare ruimte

De bebouwde omgeving van Schiermonnikoog is relatief klimaatbestendig dankzij het autoluwe karakter, de groene structuur en de goed doorlatende zandbodem. Toch nemen de risico's door extreme neerslag, droogte en hittestress toe. Klimaatadaptatie richt zich daarom op het vergroten van de sponswerking van de openbare ruimte, het verminderen van hittestress en het versterken van natuurlijke buffers.

Regenwater wordt zoveel mogelijk lokaal vastgehouden en geïnfiltreerd via groene bermen, wadi's, open verharding en natuurlijke afwatering. Strategisch geplaatste bomen, struiken en inheemse soorten zorgen voor schaduw, verkoeling en een robuust microklimaat. Verlichting wordt duurzaam en natuurvriendelijk toegepast om verstoring van fauna te beperken. Bewoners en ondernemers worden actief betrokken bij klimaatadaptatie, onder meer door het stimuleren van groene daken, regentonnen en het beperken van verharding op erven. Bij groene daken wordt zorgvuldig gekeken naar de cultuurhistorische waarden van het dorp, zodat maatregelen passen bij het karakter en de uitstraling van de bebouwing.

De omgevingsvisie stimuleert dat de openbare ruimte wordt ingericht als klimaatbestendige spons: regenwater infiltreren waar het valt, hitte verminderen met groen, en natuurlijke buffers versterken.

4.3.3 Duurzaamheidsopgaven

Schiermonnikoog werkt aan een brede duurzaamheidsopgave die de komende jaren bepalend is voor de leefbaarheid, energievoorziening en klimaatbestendigheid van het eiland. De duurzaamheidsopgaven raken direct aan de fysieke leefomgeving en vragen om een integrale benadering waarin energie, warmte, natuur, water, circulariteit en gedrag samenkomen. De omgevingsvisie biedt het kader om deze opgaven te verbinden en te sturen op een toekomstbestendig eilandsysteem.

De energietransitie is een van de meest urgente onderdelen. Met het Warmteprogramma, de Energievisie en het Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid wordt al volop gewerkt aan een samenhangende koers voor isolatie, duurzame warmte en lokale opwek. De proeftuin Nieuw Dokkum vormt hierin een belangrijke leeromgeving: de ervaringen met PVT-systemen⁴, hybride tussenstappen, netcapaciteit en bewonersparticipatie geven inzicht in wat op het eiland werkt en wat niet. Tegelijkertijd vraagt de beperkte capaciteit van de wadkabel (de elektriciteitsverbinding tussen het eiland en het vasteland) en de kwetsbaarheid van het elektriciteitsnet om slimme keuzes, zoals energiebesparing, spreiding van piekbelasting, lokale opwek en opslag, en zorgvuldig omgaan met netcongestie.

Uit gezamenlijk onderzoek van de provincie Fryslân, de vier Friese Waddengemeenten en Liander blijkt dat de Waddeneilanden nieuwe stroomkabels en aanvullende voorzieningen nodig hebben om het energiesysteem toekomstbestendig te houden. Door de groei van het elektriciteitsverbruik is extra kabelcapaciteit noodzakelijk om verduurzaming mogelijk te maken en netcongestie te voorkomen. Voor Schiermonnikoog betekent dit dat het huidige schakelstation aan het Melle Grietjespad niet toekomstbestendig is. Daarom moet op het eiland een regelstation worden gerealiseerd; hierover voeren Liander en de gemeente momenteel gesprekken.

Duurzaamheid gaat verder dan energie. De eerdergenoemde druk op de zoetwatervoorraad bijvoorbeeld. Dit maakt waterbesparing, infiltratie, regenwatergebruik en klimaat adaptieve inrichting noodzakelijk. Circulariteit krijgt vorm via natuurvriendelijke isolatie, hergebruik van materialen en het beperken van afvalstromen. Biodiversiteit en natuur inclusief bouwen worden steeds belangrijker, zowel in het dorp als in de polder. Het soortenmanagementplan, wat naar verwachting eind 2026 wordt opgeleverd, gaat hier ook bij helpen. Ook de recreatieve druk vraagt om duurzame mobiliteit, beperking van emissies en zorgvuldig omgaan met kwetsbare natuurgebieden.

De duurzaamheidsopgaven zijn daarmee geen afzonderlijke trajecten, maar een samenhangend geheel dat de fysieke leefomgeving van Schiermonnikoog structureel verandert. De omgevingsvisie verbindt deze opgaven en geeft richting aan hoe het eiland de transitie uitvoerbaar, betaalbaar en passend bij het eilandsysteem kan vormgeven.

4.4 Leefbaarheid, wonen & vitaliteit

De leefbaarheid van het dorp staat onder druk door een combinatie van factoren:

- een krappe woningmarkt,
- veranderende bevolkingssamenstelling,
- de groeiende zorgvraag;
- en de impact van recreatieve verhuur op de beschikbaarheid van woningen voor inwoners en vitale beroepsgroepen.

Tegelijkertijd is de sociale samenhang, de mienskip, een van de sterkste kwaliteiten van Schiermonnikoog. Vrijwilligerswerk, informele zorg, onderlinge betrokkenheid en het kleinschalige

⁴ Het gaat om panelen die tegelijkertijd elektriciteit (PV) én warmte (T) opwekken.

karakter van het dorp zorgen voor een hechte gemeenschap die veel opvangt, maar ook kwetsbaar is wanneer de druk op wonen en voorzieningen toeneemt.

De Woonvisie laat zien dat veel inwoners graag op het eiland willen blijven wonen, ook wanneer hun woon- of zorgbehoefte verandert. De behoefte aan betaalbare, passende en levensloopbestendige woningen groeit, terwijl doorstroming beperkt is en een deel van de bestaande voorraad niet aansluit bij de toekomstige vraag. Voor jongeren en starters is het moeilijk om een plek in het dorp te vinden, terwijl ouderen soms langer dan ze zelf willen in minder passende woningen blijven wonen. Dit heeft gevolgen voor de sociale vitaliteit: wanneer inwoners geen passende woning kunnen vinden, neemt de druk op voorzieningen, vrijwilligersnetwerken en de lokale economie toe. Daarbij hoort ook ruimte voor een lokale circulaire economie, zoals werkplaatsen, kringloopinitiatieven en opslag voor herbruikbare materialen, die bijdraagt aan een veerkrachtige en duurzame gemeenschap.

Leefbaarheid gaat echter verder dan wonen alleen. Een gezonde en uitnodigende leefomgeving, met ruimte om elkaar te ontmoeten, te bewegen en deel te nemen aan het dorpsleven, is belangrijk voor een veerkrachtige gemeenschap. Initiatieven zoals inloopvoorzieningen, dagbesteding, mantelzorgondersteuning en hybride zorg versterken de sociale basis. Maar ze vragen ook om een fysieke omgeving die dit mogelijk maakt. Met veilige routes, groene plekken, bankjes, kleinschalige voorzieningen en een dorpsstructuur die ontmoeting stimuleert. Daarbij wordt de ruimte steeds meer ingericht met het oog op vergrijzing, zodat voorzieningen, routes en ontmoetingsplekken toegankelijk en bruikbaar blijven voor alle leeftijden.

De omgevingsvisie richt zich daarom op het versterken van de leefbaarheid van het dorp in de driehoek wonen, sociale samenhang en voorzieningen. Dat betekent: woningen gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn, ruimte bieden aan vitale beroepsgroepen, zorgen voor een toekomstbestendige en inclusieve woningvoorraad, en investeren in een openbare ruimte die ontmoeting, beweging, gezondheid en sociale verbinding ondersteunt. Een gezonde leefomgeving is daarbij nauw verbonden met de schaal van het dorp, de groene structuur en het autoluwe karakter van het eiland. Veilige routes, groene plekken, bankjes, schaduwplekken, kleinschalige ontmoetingsplekken en een beweegvriendelijke inrichting helpen inwoners om langer zelfstandig, actief en verbonden te blijven. Ook bij nieuwe projecten en herontwikkelingen is het daarom belangrijk dat de openbare ruimte uitnodigt tot ontmoeten, bewegen en meedoen. Zo blijft het dorp een plek waar mensen prettig kunnen wonen, elkaar kunnen vinden en samen een sterke gemeenschap vormen.

5 Participatieplan

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de stappen waarin de omgevingsvisie tot stand komt. Bij iedere stap is de doorlooptijd weergegeven. De kerngroep (projectleider gemeente en projectleider BügelHajema) bewaakt de planning en werkt iedere stap concreet uit. In paragraaf 5.2 wordt in algemene zin ingegaan op het belang van participatie en communicatie. We plaatsen dat in het licht van ons omgevingsvisie-proces. In paragraaf 5.3. is dat proces meer in detail beschreven en geven we aan hoe we vormgeven aan participatie en communicatie.

5.2 Participatie en communicatie in het algemeen

De omgevingsvisie raakt ons allemaal. Daarom willen we dat deze zowel binnen (bestuur, raad, ambtelijke organisatie) als buiten ons gemeentehuis (inwoners, ondernemers, gebruikers, organisaties, (keten)partners en andere overheden) gedragen wordt. Ze hebben allemaal kennis van en creatieve ideeën over de ontwikkeling van de woon- en leefomgeving. Die kennis, creativiteit en ideeën gaan we activeren en benutten. Alleen op die manier maken we samen een omgevingsvisie die waarde heeft en verbindt.

Participatie richt zich op 'het creëren van betrokkenheid en eigenaarschap bij inwoners en stakeholders'. De mate van invloed loopt langs de participatietrede meewerken en meedoen.

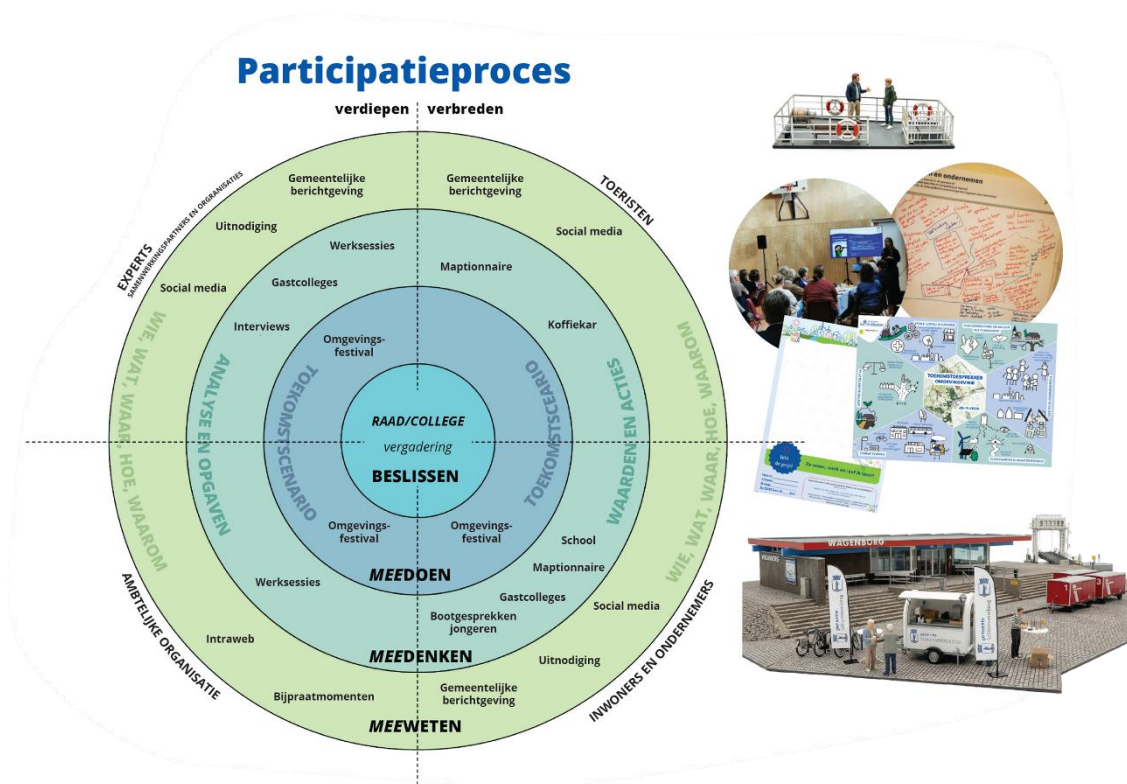
Communicatie gaat over 'het op gang brengen en houden van het gesprek' met inwoners, medewerkers, bestuurders en raadsleden. Alle middelen die we daarvoor inzetten, moeten dit gesprek mogelijk maken. Natuurlijk speelt informatievoorziening daarin een belangrijke rol, maar communicatie tussen overheid en samenleving gaat veel verder dan het verstrekken van informatie. Het gaat om de dialoog en het elkaar betrokken houden.

In het proces wordt gebruik gemaakt van digitale communicatie. Op dat vlak is veel mogelijk. Maar wel altijd in combinatie met de mogelijkheid van persoonlijk contact. Dat is belangrijk. Via persoonlijk contact, geven we uitleg, vragen we door op wat mensen bedoelen en kunnen mensen elkaars mening horen en plannen zien. In het proces is gekozen voor een combinatie van digitale middelen en de mogelijkheid tot persoonlijk contact.

Belangrijk is dat communicatie op het juiste moment plaatsvindt. Vooral de beginfase is daarin belangrijk. Iedereen moet op tijd weten wat er speelt en wanneer ze worden uitgenodigd om een actieve rol te vervullen. Ons doel is om iedereen te bereiken.

Verder is de terugmelding belangrijk. Mensen willen weten wat er met hun inbreng is gedaan. Via de projectwebsite worden tussenresultaten, foto's en sfeerimpressies gedeeld.

Afbeelding 2 maakt een overzichtelijke onderverdeling in doelgroepen, de intensiteit van betrokkenheid en geeft een overzicht van de in te zetten middelen. We onderscheiden drie ringen: 'meeweten', 'meedenken' en 'meedoen'. Om als inwoner mee te kunnen doen, zijn meeweten en meedenken ook nodig. In het komende proces zijn daarom alle drie de ringen nodig en dus ingevuld.

Afbeelding 2 – Participatieproces

RING 1 - MEEWETEN

De buitenste ring, het meeweten, gaat over informatievoorziening. Via meeweten, is iedereen op de hoogte van het wie, wat, hoe en waarom van de omgevingsvisie Schiermonnikoog. Het bereik is breed, het betreft het verstrekken van informatie, het ophalen van digitale informatie en het peilen van eventuele belangstelling voor meedenken en meedoen. Middelen zijn een projectwebsite, social media en algemene gemeentelijke berichtgeving (huis-aan-huisbladen, infographics en/of advertenties). Iedereen moet op de hoogte zijn en zich welkom voelen om mee te denken en mee te doen.

RING 2 – MEEDENKEN

De ring over het meedenken gaat al een stap verder. In deze ring gaat het over het gesprek met de inwoners en stakeholders en het ophalen van input voor de komende stappen. We organiseren bijvoorbeeld een bruisende “Week van de omgevingsvisie” waarin we op diverse plekken in de gemeente mensen spreken. We gaan naar de mensen toe. Hierbij heeft het meerwaarde als het college en/of raadsleden aansluiten.

RING 3 - MEEDOEN

De ring van meedoen, gaat over de meest intensieve vorm. In deze ring gaat het bijvoorbeeld over het meebouwen aan de koers (in de stappen 3 en 4).

RING 4 - BESLISSEN

Er is nog een vierde ring: beslissen. Deze ring is primair voor college en gemeenteraad.

6 Stappenplan

Stap 1 - startnotitie

De startnotitie geeft achtergronden bij het instrument 'omgevingsvisie' en beschrijft de stappen waarlangs de omgevingsvisie Schiermonnikoog wordt opgebouwd. Met deze startnotitie zorgen we ervoor dat alle betrokken partijen vanaf het begin goed zijn geïnformeerd, dezelfde visie delen en achter het proces staan. Op deze manier draag de startnotitie bij aan een gestroomlijnd proces.

PARTICIPATIE

In deze stap leggen we de basis voor het proces. Participatie in deze stap vindt plaats met de kerngroep⁵, de ambtelijke werkgroep⁶, de ambtelijk opdrachtgever, het college van B&W en de gemeenteraad.

COMMUNICATIE

In deze periode leggen we ook de basis voor stap 2: de analyse van onze leefomgeving. We bouwen daartoe alvast de verschillende communicatiekanalen op:

1. Om te beginnen bouwen we een huisstijl voor de omgevingsvisie. Deze huisstijl bestaat uit een logo en slogan en gaat het hele proces mee. Het zal op den duur leiden tot herkenning bij de inwoners. We zorgen er samen voor dat de omgevingsvisie-huisstijl past bij de gemeentelijke huisstijl.
2. In de tweede plaats bouwen we een projectwebsite. Die website voldoet aan de geldende richtlijnen voor digitale toegankelijkheid en de gemeentelijke huisstijl. We houden de site voortdurend actueel. De site geeft informatie over de omgevingsvisie zelf, de processtappen die we volgen om een omgevingsvisie te maken en nodigt uit om mee te doen en geeft aan waar dat kan.
3. Naast de projectwebsite gebruiken we de gangbare communicatiekanalen, zoals huis-aan-huisbladen en de gemeentelijke social media-kanalen. Deze mediakanalen zijn bij de inwoners bekend en worden veel gebruikt. Doel is informatie geven en enthousiasme creëren om mee te doen.
4. Uitnodigingen om mee te doen in stap 2 (en verder) gaan ieder geval naar het expertiseteam (bestaande uit ketenpartners en maatschappelijke organisaties) en een vertegenwoordiging vanuit inwoners en ondernemers.

PLANNING

Vaststelling van de startnotitie door de gemeenteraad: november - december 2026.

Stap 2 - leefomgevingsfoto

In stap 2 brengen we de fysieke leefomgeving van Schiermonnikoog integraal in beeld. De leefomgevingsfoto beschrijft per thema de huidige situatie en, waar mogelijk, de autonome

⁵ Projectleider gemeente en projectleider BügelHajema

⁶ Alle vakspecialisten gemeente

ontwikkeling. Daarbij gebruiken we bestaande beleidsinformatie, feiten, cijfers, kaartmateriaal en kennis van specialisten. Zo ontstaat een gedeeld vertrekpunt voor het gesprek over kansen, knelpunten en keuzes, én voor een eerste duiding van de mogelijke mer-plicht.

PARTICIPATIE

In deze stap vindt vooral inhoudelijke participatie plaats met gemeentelijke specialisten, de projectgroep, de stuurgroep, het college en de gemeenteraad. Daarnaast wordt externe deskundigheid betrokken waar dat nodig is voor een goed beeld van de leefomgeving, bijvoorbeeld op het gebied van natuur, water, gezondheid, veiligheid, recreatie en landbouw. De concept-leefomgevingsfoto wordt ambtelijk getoetst op juistheid en volledigheid. De leefomgevingsfoto wordt in een verdiepende sessie op Schiermonnikoog besproken, waarin ook de doorwerking naar de omgevingsvisie centraal staat.

COMMUNICATIE

De communicatie gaat in deze stap vooral om het verder uitwerken van en uitvoering geven aan de communicatie-agenda. Via de projectwebsite geven wij informatie over de stand van het proces. Ook plaatsen wij daar de vastgestelde Leefomgevingsfoto. Qua communicatie leggen we ook de basis voor stap 3; in gesprek. Zo stellen we alvast de online-enquête op en maken we het concrete programma voor de campagne. Ook dat plaatsen we online.

PLANNING

Juli tot en met december 2026.

Stap 3 - in gesprek

In deze stap gaan we actief in gesprek met de eilandgemeenschap en -bezoekers over de toekomst van Schiermonnikoog. De leefomgevingsfoto vormt hiervoor de inhoudelijke basis. We bespreken welke waarden, zorgen, kansen en dilemma's inwoners, ondernemers, jongeren, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen belangrijk vinden. Daarmee verrijken we het feitelijke beeld uit stap 2 met lokale kennis en ervaringen. De opbrengst van deze stap vormt belangrijke input voor de koersbepaling in stap 4.

PARTICIPATIE

Deze stap is breed naar buiten gericht. We gaan actief naar verschillende doelgroepen toe en combineren bijeenkomsten, gesprekken op locatie en digitale middelen. In deze stap worden nog geen keuzes gemaakt; het doel is om beelden op te halen, waarden en zorgen te benoemen en de belangrijkste aandachtspunten voor de koersbepaling scherp te krijgen. Hieronder wordt ingegaan hoe verschillende doelgroepen kunnen worden benaderd.

- **Inwoners:** via thematische bijeenkomsten, een inwonersenquête en gesprekken bij de koffiekar op de veerдам.
- **Bezoekers:** via een aparte bezoekersenquête en korte gesprekken bij de koffiekar op de veerдам, op momenten dat bezoekers aankomen of vertrekken.
- **Jongeren:** via bootgesprekken op de veerboot, op momenten dat zij van of naar het eiland reizen, zodat we aansluiten bij hun dagelijkse bewegingen.

- **Ondernemers en recreatiesector:** via gerichte gesprekken en thematische bijeenkomsten over onder meer recreatie, economie, voorzieningen en personeelsvraagstukken.
- **Maatschappelijke organisaties en belangenvertegenwoordigers:** via thematische bijeenkomsten en gerichte uitnodigingen, bijvoorbeeld rond natuur, wonen, zorg, leefbaarheid en cultuurhistorie.
- **Interne en externe experts:** via een werksessie om signalen uit de samenleving te verdiepen en te toetsen aan kennis over onder meer water, natuur, landbouw, gezondheid en veiligheid.

COMMUNICATIE

De communicatie is erop gericht om brede bekendheid te geven aan de gespreksmomenten en inwoners actief uit te nodigen om mee te doen. Via de projectwebsite, gemeentelijke kanalen en gerichte uitnodigingen wordt duidelijk gemaakt waarover het gesprek gaat en hoe mensen kunnen bijdragen. De opgehaalde input wordt gebundeld en op toegankelijke wijze teruggekoppeld, zodat zichtbaar is wat er is ingebracht en hoe dit wordt meegenomen naar de volgende stap.

PLANNING

januari tot en met april 2026.

Stap 4 - koers bepalen

Met de leefomgevingsfoto en de opbrengsten uit het gesprek met de samenleving is het materiaal aanwezig om richting te bepalen. In stap 4 werken we toe naar een samenhangende koers voor Schiermonnikoog. Daarbij verkennen we verschillende mogelijke ontwikkelrichtingen en maken we zichtbaar welke keuzes, kansen en dilemma's daarbij horen. De koers vormt de brug tussen analyse en omgevingsvisie: zij geeft richting aan de verdere uitwerking in stap 5.

PARTICIPATIE

De koers verkennen we samen met ambtelijke werkgroep, college, gemeenteraad en samenleving. In een koerssessie met college en raad bespreken we de belangrijkste dilemma's en richtinggevende keuzes. Daarnaast organiseren we een brede maatschappelijke toetsing, bijvoorbeeld in de vorm van een omgevingsfestival, waarin inwoners, ondernemers, jongeren, maatschappelijke organisaties en experts kunnen reageren op mogelijke toekomstrichtingen. In deze stap verschuift de participatie van ophalen naar meedenken en meebouwen aan de koers.

COMMUNICATIE

De communicatie is erop gericht om helder uit te leggen welke keuzes voorliggen en waarom deze belangrijk zijn voor de toekomst van het eiland. Via de projectwebsite en gemeentelijke kanalen worden de opbrengsten uit stap 3, de mogelijke ontwikkelrichtingen en de momenten om mee te denken gedeeld. Na afloop koppelen we terug welke reacties zijn opgehaald en hoe deze worden verwerkt in het koersdocument.

PLANNING

mei tot en met september 2027.

Stap 5 - omgevingsvisie

In stap 5 werken we de vastgestelde koers uit tot de omgevingsvisie Schiermonnikoog. De keuzes uit stap 4 worden vertaald naar heldere ambities, opgaven en richtinggevende uitspraken voor de fysieke leefomgeving. Daarbij komen alle eerdere bouwstenen samen: de leefomgevingsfoto, de opbrengsten uit participatie, de koersbepaling en de afwegingen uit het milieuspoor. De omgevingsvisie wordt concreet, uitlegbaar en visueel opgebouwd, zodat zij richting geeft aan beleid, initiatieven en het omgevingsplan.

PARTICIPATIE

In deze stap staat de toetsing van de concept-omgevingsvisie centraal. We bespreken de conceptvisie met projectgroep, college en gemeenteraad en organiseren een openbare bijeenkomst waarin inwoners, ondernemers, jongeren, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden kunnen zien hoe hun inbreng is verwerkt. Het gesprek is gericht op uitleg, herkenning en draagvlak: klopt de vertaling van de koers, zijn de keuzes begrijpelijk en biedt de visie voldoende houvast voor de toekomst?

COMMUNICATIE

De communicatie is gericht op het zichtbaar maken van de stap van koers naar ontwerpvisie. Via de projectwebsite en gemeentelijke kanalen leggen we uit wat de omgevingsvisie inhoudt, welke keuzes zijn gemaakt en hoe eerdere inbreng daarin terugkomt. Ook informeren we tijdig over de openbare bijeenkomst, de ontwerp-omgevingsvisie en de formele mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.

PLANNING

September tot en met december 2027.

Stap 6 - vaststelling en doorwerking

Stap 6 gaat over de besluitvorming en vaststelling van de visie. De reacties op de ontwerp-omgevingsvisie worden beoordeeld en verwerkt, waarna de definitieve visie ter vaststelling aan de gemeenteraad wordt aangeboden. Ook de Nota van Uitgangspunten voor het omgevingsplan wordt in deze stap afgerond. Daarmee slaan we de brug van visie naar uitvoering, monitoring en doorwerking in beleid, omgevingsprogramma's en regels.

PARTICIPATIE

De participatie in deze stap is vooral formeel en bestuurlijk van aard. Inwoners, ondernemers en organisaties kunnen via de zienswijzeprocedure reageren op de ontwerp-omgevingsvisie. De gemeenteraad besluit uiteindelijk over de vaststelling. Waar nodig lichten we toe hoe reacties zijn afgewogen en verwerkt, zodat zichtbaar blijft hoe de inbreng uit het proces heeft doorgewerkt in de definitieve visie.

COMMUNICATIE

De communicatie richt zich op de formele procedure, de besluitvorming en het vervolg. We informeren helder over de terinzagelegging, de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen, de behandeling van reacties en het besluit van de gemeenteraad. Na vaststelling wordt de omgevingsvisie toegankelijk

gedeeld via de projectwebsite, gemeentelijke kanalen en publicatie in het DSO. Daarbij leggen we ook uit wat de visie betekent voor vervolgstappen richting uitvoering en omgevingsplan.

PLANNING

januari tot en met april 2028.

7 Samenvatting van uitgangspunten

In de vorige hoofdstukken zijn op verschillende onderdelen uitgangspunten geformuleerd voor de omgevingsvisie Schiermonnikoog. Deze uitgangspunten vormen samen het vertrekpunt voor het proces en geven richting aan de inhoud, de participatie en de doorwerking van de omgevingsvisie richting omgevingsplan.

Uitgangspunten voor inhoud en afbakening

- De omgevingsvisie beschrijft de gewenste ontwikkeling van Schiermonnikoog richting 2050.
- De omgevingsvisie richt zich op de fysieke leefomgeving en betreft sociale thema's alleen wanneer zij een duidelijke fysieke component hebben.
- De visie heeft een brede blik: wonen, recreatie en toerisme, natuur, landbouw, water, klimaat, gezondheid, bereikbaarheid, voorzieningen en economie worden in samenhang bekeken.
- Het eilandkarakter en de schaarse ruimte vormen leidende principes voor de omgevingsvisie.
- De omgevingsvisie maakt heldere keuzes over bescherming, benutting en ontwikkeling van deze schaarse ruimte.
- Bestaand beleid, lopende trajecten, regionale agenda's en eerdere participatie vormen belangrijke bouwstenen voor de visie.
- Het Structuurplan 2005 is een historisch referentiepunt, maar is niet meer toereikend voor de actuele en toekomstige opgaven.
- De visie wordt helder, toegankelijk, visueel en digitaal raadpleegbaar opgesteld, met publicatie via het DSO en een gebruiksvriendelijke webversie.
- De omgevingsvisie blijft een dynamisch instrument dat periodiek kan worden geactualiseerd op basis van nieuwe inzichten, ontwikkelingen en monitoring.

Uitgangspunten voor de hoofdthema's

- Ruimtelijke keuzes worden gemaakt vanuit de beperkte ruimte, de schaal van het eiland en de samenhang tussen functies.
- Voor woningbouw ligt de nadruk tot 2030 op inbreiding en zorgvuldig benutten van bestaande locaties; voor de periode daarna worden nieuwe ontwikkelrichtingen verkend.
- De omgevingsvisie geeft richting aan het omgaan met duurzame recreatie, recreatieve verhuur en strandgebruik, zodat rust, natuurwaarden en leefbaarheid behouden blijven.
- Bedrijvigheid, opslagruimte en voorzieningen worden zorgvuldig ingepast, passend bij de schaal en het karakter van het eiland.
- De landbouw blijft onderdeel van het eilandsysteem, maar vraagt om een toekomstbestendige vorm die past bij natuurwaarden, landschap, water en maatschappelijke behoeften.
- Natuurwaarden, biodiversiteit, Nationaal Park, Natura 2000 en UNESCO-Werelderfgoed zijn belangrijk bij ruimtelijke keuzes.
- Nieuwe ontwikkelingen moeten passen bij het watersysteem en mogen geen onevenredig extra druk leggen op de zoetwaterbeschikbaarheid.
- De openbare ruimte is klimaatbestendig met aandacht voor infiltratie, vergroening, schaduw, verkoeling en natuurlijke buffers.

- Duurzaamheidsopgaven bekijken we in samenhang zoals energie, warmte, circulariteit, waterbesparing en natuur inclusief bouwen.
- Energievoorziening en netcapaciteit vormen een zelfstandige hoofdopgave: de omgevingsvisie geeft richting aan keuzes over lokale opwek, opslag, netverzwaring en het toekomstbestendig functioneren van de wadkabel en het regelstation.
- Leefbaarheid, wonen, sociale cohesie en voorzieningen worden verbonden, zodat het dorp vitaal en toegankelijk blijft voor inwoners en vitale beroepsgroepen.
- De openbare ruimte is veilig, groen en uitnodigend ingericht, zodat bewegen, ontmoeten en gezondheid worden gestimuleerd.

Uitgangspunten voor proces en participatie

- Het proces verloopt in zes herkenbare stappen: startnotitie, leefomgevingsfoto, in gesprek, koers bepalen, omgevingsvisie en vaststelling met doorwerking.
- De leefomgevingsfoto vormt het begin voor het gesprek over kansen, knelpunten, keuzes en het milieuspoor.
- De mogelijke mer-plicht komt aan bod op basis van de inhoud en concreetheid van de visie.
- Participatie richt zich op betrokkenheid en eigenaarschap bij inwoners, ondernemers, jongeren, bezoekers, maatschappelijke organisaties, experts en medeoverheden.
- Het proces combineert digitale communicatie met persoonlijk contact, zodat informatievoorziening en gesprek elkaar versterken.
- In stap 3 worden verschillende doelgroepen actief betrokken via thematische bijeenkomsten, enquêtes, bootgesprekken, gesprekken bij de koffiekar op de veerdam en gerichte gesprekken.
- De participatie verschuift in het proces van meeweten en meedenken naar meedoen en meebouwen aan de koers.
- De opgehaalde input is zichtbaar, zodat duidelijk is wat met reacties, ideeën en zorgen is gedaan.
- College en gemeenteraad worden op logische momenten betrokken bij richtinggevende keuzes, koersbepaling, ontwerp en vaststelling.

Uitgangspunten voor doorwerking en uitvoering

- De omgevingsvisie vormt de centrale kapstok voor verdere uitwerking in omgevingsprogramma's, beleid, uitvoering en het omgevingsplan.
- De Nota van Uitgangspunten voor het omgevingsplan slaat de brug tussen visie en juridische regels.
- De visie moet bruikbaar zijn als afwegingskader voor initiatieven, vergunningverlening en ruimtelijke keuzes.
- Na vaststelling wordt de omgevingsvisie gepubliceerd in het DSO en toegankelijk gedeeld via gemeentelijke communicatiekanalen.
- Monitoring, evaluatie en periodieke herijking zijn nodig om de visie actueel te houden en tijdig bij te sturen.

